

ZADANIA I ORGANIZACJA STRAŻY GRANICZNEJ (część II)*

Zakres działania centralnego organu Straży Granicznej

Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego.

Zgodnie z ustawą o Straży Granicznej do Komendanta Głównego Straży Granicznej należy:

- 1) kierowanie prowadzonymi przez Straż Graniczną działaniami w zakresie ochrony granicy państwowej oraz kontroli ruchu granicznego,
- 2) analizowanie zagrożeń bezpieczeństwa granicy państwowej,
- 3) nadawanie regulaminów organizacyjnych komendom oddziałów Straży Granicznej oraz jednostkom organizacyjnym Komendy Głównej Straży Granicznej, a także nadawanie statutów ośrodkom szkolenia Straży Granicznej,
- 4) organizowanie i określanie zasad szkolenia zawodowego funkcjonariuszy oraz pracowników Straży Granicznej,
- 5) sprawowanie nadzoru nad terenowymi organami Straży Granicznej oraz nad ośrodkami szkolenia Straży Granicznej,
- 6) udział w przygotowaniu projektu budżetu państwa w zakresie dotyczącym Straży Granicznej, zgodnie z odrębnymi przepisami,
- 7) współdziałanie w zakresie realizowanych zadań z właściwymi organami państwowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi,
- 8) prowadzenie współpracy międzynarodowej z organami i instytucjami właściwymi w sprawach ochrony granic państwowych.

Komendant Główny Straży Granicznej wykonuje zadania przy pomocy podległego mu urzędu – Komendy Głównej Straży Granicznej. Jako przełożony wszystkich podległych sobie funkcjonariuszy realizuje swoje obowiązki w szczególności poprzez określenie:

* Część I. artykułu zamieściliśmy w „Wiedzy Obronnej” nr 4 (231) 2009 r.

- metod i form wykonywania zadań związanych z ochroną granicy państwowej w zakresie nie objętym innymi przepisami wydanymi na podstawie ustawy,
- sposobu pełnienia służby granicznej i prowadzenia działań, granicznych,
- szczegółowego trybu wydawania zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej, w tym wiz przez komendantów granicznych placówek kontrolnych Straży Granicznej,
- szczegółowego sposobu wykonywania przez graniczne placówki kontrolne Straży Granicznej czynności w zakresie ochrony granicy państwowej zleconych przez właściwe organy państwowe,
- sposobu i trybu gromadzenia i przetwarzania informacji z zakresu ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego,
- sposobu gospodarowania mieniem będącym w zarządzie Straży Granicznej,
- szczegółowych zasad szkolenia przewodników zwierząt, które wykorzystywane są, do realizacji zadań Straży Granicznej, szkolenia tych zwierząt, a także normy wyżywienia zwierząt,
- szczegółowych warunków bezpieczeństwa i higieny służby.

Jak już wspomniano Komendant Główny Straży Granicznej jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Straży Granicznej i poprzez nich realizuje zadania w ochronie granicy państwowej. Wykonywanie zadań związanych z ochroną granicy wymaga wypracowania metod i form. Każda forma działania w ochronie granicy państwowej polega na wykonywaniu przez funkcjonariuszy zadań w czasie i miejscu pełnienia służby, określeniu środków łączności i lokomocji (transportu) oraz współdziałanie z innymi elementami służby granicznej. Podstawowymi formami wykonywania przez Straż Graniczną zadań jest:

- systematyczne i wnikliwe prowadzenie rozpoznania sytuacji mającej wpływ na ochronę granicy państwowej,
- aktywna i skuteczna praca mobilizująca ludność pogranicza do udziału w ochronie granicy państwowej,
- współdziałanie z terenowymi organami administracji rządowej, organami samorządu terytorialnego oraz organami ochrony granicy państw sąsiednich.

Komendant Główny Straży Granicznej określa zakres zadań i terytorialny zasięg działania terenowych organów Straży Granicznej oraz organizację komend, strażnic, granicznych placówek kontrolnych i dywizjonów. Ponadto ustala sposoby pełnienia służby granicznej i prowadzenia działań granicznych

siłami żywymi oraz środkami technicznymi. Osobowe zabezpieczenie granicy odbywa się poprzez podział na elementy służby granicznej, do których zalicza się: patrol, zasadzkę, posterunek graniczny, obserwację, podsłuch, dozór, zapórę, grupę pościgową i kontrolera. Do działań granicznych zalicza się: pościgowe, blokadowe, zaporowe i likwidację zagrożeń na obszarze pogranicza.

Szczegółowy tryb wydawania zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej i wiz regulowany jest określonymi aktami prawnymi oraz decyzjami Komendanta Głównego. Była o nich mowa w poprzednim rozdziale.

Komendant Główny Straży Granicznej odpowiada również za wykonywanie czynności przez Graniczne Placówki Kontrolne Straży Granicznej związane z ruchem osobowym i towarowym. Zadania te wypełniają kontrolerzy. Do nich należy sprawdzanie dokumentów poświadczających legalność przekraczania granicy państwowej, kontrola przewożonych towarów i kontrola celna. W tym zakresie kontroler kwestionuje wwóz do kraju środków szkodliwych dla życia i zdrowia ludzkiego oraz otoczenia biologicznego. Natomiast wywóz dotyczy niedozwolonych dzieł sztuki, niewykonanych środków płatniczych, itp.

W zakresie swojego działania Komendant Główny Straży Granicznej tworzy komórki organizacyjne, które zajmują się gromadzeniem i przetwarzaniem informacji w sferze ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego. Zbierania wiadomości dokonują organa własne, jak również organa współpracujące krajowe i zagraniczne.

Komendant Główny Straży Granicznej określa sposób gospodarowania mieniem będącym w zarządzie Straży Granicznej poprzez tworzenie odpowiednich zapasów, dystrybucję pomiędzy jednostkami organizacyjnymi, analizę potrzeb pod kątem nowoczesnych urządzeń i sprzętu dla wykorzystania go we właściwych sytuacjach granicznych.

Obowiązkiem Komendanta Głównego Policji jest tworzenie ośrodków zajmujących się szkoleniem i tresurą psów służbowych. W tym celu zatwierdza programy szkoleniowe, a także normy wyżywieniowe dla zwierząt.

Komendant Główny Straży Granicznej odpowiada za właściwe warunki służby pracy. Dlatego tworzy odpowiednie komórki organizacyjne odpowiedzialne za realizację zadań w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz służby. Odnosi się to do komórek Bezpieczeństwa i Higieny Pracy, Służby Zdrowia i innych. W celu właściwej realizacji powierzonych zadań Komendant Główny Straży Granicznej powołał służby kontrolne. W strukturze Straży Granicznej i na co dzień odpowiada za utworzony Zarząd Spraw Wewnętrznych Komendanta Głównego Straży Granicznej. Zarząd jest wyspecjalizowaną jednostką, do której obowiązków należy wykrywanie, ujawnianie i likwidowanie

wszelkich zjawisk zagrażających realizacji nałożonych zadań. Funkcjonariusze tej komórki przede wszystkim odpowiadają za ujawnianie przypadków poważnego naruszenia dyscypliny służbowej, zaniedbywania wykonywania zadań, jak również za przypadki korupcji i współpracy z grupami przestępczymi.

Organizacja centralnego organu Straży Granicznej

Strażą Graniczną zawiaduje Komendant Główny Straży Granicznej, który w czasie pokoju podlega Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji, a po ogłoszeniu mobilizacji i w czasie wojny Ministrowi Obrony Narodowej.

Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji rządowej w sprawach ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego. Mianuje go i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Urzędem Komendanta Głównego jest Komenda Główna Straży Granicznej w Warszawie, która zapewnia warunki do sprawnej i skutecznej działalności Straży Granicznej oraz organizuje i koordynuje wykonywanie funkcji tej formacji. Komendant Główny kieruje Komendą Główną przy pomocy trzech zastępców oraz dyrektorów zarządów i biur. Zastępców powołuje i odwołuje Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na wniosek Komendanta Głównego Straży Granicznej. Zastępcy Komendanta Głównego zastępują go w czasie jego nieobecności oraz pełnią w określonych sytuacjach obowiązki zastępcy Głównego Pełnomocnika Rzeczypospolitej Polskiej.

Pierwszy z zastępców utrzymuje stałe kontakty z Pełnomocnikiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do spraw Związków Zawodowych.

Organem doradczym Komendanta Głównego jest Kolegium w skład którego wchodzi:

- Komendant Główny Straży Granicznej;
- Zastępcy Komendanta Głównego;
- Dyrektorzy Zarządów i Biur.

Na podstawie Decyzji Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 3 kwietnia 2008 roku i Zarządzenia z dnia 21 sierpnia 2007 roku w sprawie Komendy Głównej Straży Granicznej¹, organizacja tego Urzędu przedstawia się następująco:

¹ Zmiana Zarządzenia nr 109 z dnia 15 listopada 2007 r.

1. **Gabinet Komendanta** – jest jednostką organizacyjną powołaną do wykonywania czynności zleconych przez Komendanta Głównego SG. Gabinet realizuje zadania w zakresie: utrzymywania kontaktów z organami i urzędami administracji rządowej, organami samorządu terytorialnego, mas mediami oraz organizacjami pozarządowymi, informowania o działalności, programach i wynikach pracy Straży Granicznej.
2. **Zarząd Graniczny KGSG** – Zarząd Graniczny jest jednostką organizacyjną Komendy Głównej Straży Granicznej nadzorującą i koordynującą wykonywanie zadań przez terenowe organy Straży Granicznej. Zarząd realizuje zadania w zakresie: ochrony granicy państwowej na lądzie i na morzu oraz w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej, kontroli osób, towarów i środków transportu przekraczających granicę państwową, wydawania osobom przekraczającym granicę państwową decyzji wynikających z ustaw i umów międzynarodowych, sprawowania nadzoru nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przestrzegania przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach. Zarząd posiada archiwum akt osobowych cudzoziemców. Udostępnianie akt osobowych następuje na pisemny wniosek osób upoważnionych. Decyzję o udostępnieniu akt podejmuje dyrektor Zarządu lub upoważniony funkcjonariusz.
3. **Zarząd Operacyjno-Śledczy KGSG** – Zarząd realizuje zadania w zakresie: zapewnienia w Straży Granicznej warunków do sprawnego i skutecznego rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców w zakresie określonym ustawami; rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców w zakresie należącym do właściwości Straży Granicznej
4. **Zarząd do Spraw Cudzoziemców KGSG** – Zarząd do Spraw Cudzoziemców jest jednostką organizacyjną Komendy Głównej Straży Granicznej, do której zadań należy: załatwianie, w zakresie właściwości i w imieniu Komendanta Głównego spraw określonych w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach², ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej³ oraz ustawie z dnia 27 lipca 2002 r. o zasadach wjazdu i pobytu obywateli Państw Członkowskich Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁴,

² Dz. U. z 2003 r., Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.

³ Dz. U. z 2003 r., Nr 128, poz. 1176 z późn. zm.

⁴ Dz. U. Nr 141, poz. 1180 z późn. zm.

5. **Zarząd Spraw Wewnętrznych KGSG** – Do zakresu zadań Zarządu Spraw Wewnętrznych Straży Granicznej w szczególności należy: rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń, w zakresie właściwości Straży Granicznej, popełnionych przez funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej, prowadzenie postępowań w sprawach rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw określonych w art. 228, 229 i 231 Kodeksu karnego, popełnionych przez funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych, ujawnianie i rozpoznawanie występowania w Straży Granicznej zjawisk ujemnie wpływających na stan ochrony granicy państwowej i kontrolę ruchu granicznego, wyrażanie stanowiska o kandydatach do służby i pracy w Straży Granicznej.
6. **Zarząd Zabezpieczenia Działań Straży Granicznej** – Do zakresu zadań Zarządu Zabezpieczenia Działań Straży Granicznej w szczególności należy: fizyczne zabezpieczenie zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach KPK i innych ustaw, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie posiadania broni, amunicji lub materiałów wybuchowych, na zlecenie jednostek organizacyjnych Straży Granicznej i komórek organizacyjnych Komendy Głównej Straży Granicznej, nadzorowanie, koordynowanie i pełnienie wart ochronnych na pokładach statków powietrznych, współdziałanie z terenowymi organami Straży Granicznej w zakresie pełnienia służby granicznej i zabezpieczania prowadzonych działań granicznych, zabezpieczanie działań związanych z realizacją czynności operacyjno-rozpoznawczych w zakresie zleconym przez jednostki organizacyjne Straży Granicznej i komórki organizacyjne Komendy Głównej Straży Granicznej, zabezpieczenie doprowadzeń oraz przekazania cudzoziemców z terytorium RP na podstawie decyzji administracyjnej, udział w akcjach ratowniczych i przedsięwzięciach agend Unii Europejskiej, w ramach międzynarodowej współpracy Straży Granicznej z tymi instytucjami, realizowanie zadań z zakresu przygotowań obronnych i zarządzania kryzysowego.
7. **Centrum Koordynacji Działań SG** – Centrum realizuje zadania w zakresie: realizacji i sprawowania nadzoru nad działalnością związaną z przygotowaniem obronnymi i gotowością bojową Straży Granicznej, oraz inicjowania, opracowywania i opiniowania projektów aktów prawnych i dokumentów dotyczących zarządzania kryzysowego w Straży Granicznej.
8. **Biuro Lotnictwa KGSG** – Biuro Lotnictwa Straży Granicznej jest powołane do prowadzenia operacji lotniczych, zarządzania ciągłą zdolnością

- do lotu i prowadzenia obsługi technicznej statków powietrznych Straży Granicznej.
9. **Biuro Łączności i Informatyki KGSG** – Biuro realizuje zadania w zakresie: organizowania i kierowania systemami łączności, informatyki i obserwacji technicznej.
 10. **Biuro Techniki i Zaopatrzenia KGSG** – do jego zadań należy: organizowanie procesu zaopatrywania jednostek organizacyjnych Straży Granicznej i gospodarowanie jej mieniem – z wyłączeniem mienia, którym gospodarowanie wyraźnie przekazano innym jednostkom organizacyjnym.
 11. **Biuro Prawne KGSG** – realizuje zadania w zakresie: koordynowania i prowadzenia prac legislacyjnych w Straży Granicznej.
 12. **Biuro Finansów KGSG** – realizuje zadania w zakresie sprawowania funkcji ekonomiczno-finansowych w odniesieniu do jednostek organizacyjnych Straży Granicznej.
 13. **Biuro Kadr i Szkolenia KGSG** – realizuje zadania w zakresie polityki kadrowej, organizacyjno-etatowej i szkoleniowej Komendanta Głównego Straży Granicznej oraz planowania realizacji zadań przewidzianych na okres zagrożenia i wojny w zakresie uzupełnień kadrowych. Biuro prowadzi Centralną Ewidencję Kadrową Straży Granicznej.
 14. **Biuro Współpracy Międzynarodowej KGSG** – Biuro realizuje zadania w zakresie współpracy międzynarodowej i granicznej dotyczącej Straży Granicznej.
 15. **Inspektorat Nadzoru i Kontroli Komendanta Głównego SG** – do zakresu działania Inspektoratu należy m.in.: przeprowadzanie kontroli sprawności działania, efektywności gospodarowania oraz przestrzegania prawa przez komórki organizacyjne Komendy Głównej Straży Granicznej, terenowe organy Straży Granicznej i obsługujące ich urzędy oraz ośrodki szkolenia Straży Granicznej, a także podmioty gospodarcze utworzone w Straży Granicznej, przyjmowanie i załatwianie skarg i wniosków pozostających we właściwości Komendanta Głównego Straży Granicznej.
 16. **Biuro Ochrony Informacji Niejawnych KGSG** – Biuro realizuje zadania w zakresie: zapewnienia ochrony informacji niejawnych w Komendzie Głównej Straży Granicznej, nadzoru i kontroli nad realizacją w Straży Granicznej zadań wynikających z przepisów ustawy z dnia 22 stycznia 1999 roku o ochronie informacji niejawnej⁵, określania potrzeb i wymagań

⁵ Dz. U. z 2005 r., Nr 196, po. 1631.

- bezpieczeństwa dla systemów i sieci teleinformatycznych służących do wytwarzania, przechowywania, przetwarzania lub przekazywania informacji niejawnych; koordynowania działań zmierzających do akredytacji systemów i sieci teleinformatycznych; administrowania materiałami kryptograficznymi do urządzeń i narzędzi kryptograficznych, sprawowania merytorycznego nadzoru nad zasobem archiwalnym, postępowaniem z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną.
17. **Biuro Analiz Strategicznych KGSG** – dostarcza m.in. informacje oraz materiały analityczno-koncepcyjne dotyczące przestępczości granicznej, występujące w niej zmiany i tendencje oraz efektywności jej zwalczania przez Straż Graniczną, w tym analizy ryzyka, zgodnie z założeniami Wspólnego Zintegrowanego Modelu Analizy Ryzyka Unii Europejskiej (CIRAM – Common Integrated Risk Analysis Model), dostosowanymi do warunków funkcjonowania i potrzeb Straży Granicznej.
 18. **Laboratorium Kryminalistyczne SG** – do zakresu działania Laboratorium należy m.in.: opracowywanie koncepcji organizacji i realizacji zadań z zakresu techniki kryminalistycznej w Straży Granicznej; wykonywanie ekspertyz kryminalistycznych z zakresu badań dokumentów i badań fizykochemicznych dla jednostek organizacyjnych Straży Granicznej, organów prowadzących postępowania karne oraz organów wymiaru sprawiedliwości, a także ekspertyz dla innych organów administracji rządowej – zgodnie z właściwością rzeczową Straży Granicznej.
 19. **Zespół Audytu Wewnętrznego KGSG** – dokonuje oceny funkcjonowania Komendy Głównej w zakresie; gospodarki finansowej.
 20. **Samodzielny Zespół do spraw Lecznictwa i Orzecznictwa KGSG** – Zadaniem zespołu jest m.in. sprawowanie nadzoru nad gospodarowaniem mieniem i gospodarką finansową utworzonych zakładów opieki zdrowotnej w Straży Granicznej, koordynowanie i nadzór działalności leczniczo-orzeczniczej, profilaktycznej oraz sanitarnej w stosunku do funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej oraz osób zatrzymanych przez Straż Graniczną, prowadzenie działalności orzeczniczej przez Okręgową Komisję Lekarską.
 21. **Samodzielny Zespół do spraw Zamówień Publicznych KGSG** – jest powołany do organizacji, przygotowywania i prowadzenia postępowań o udzielenie zamówień publicznych.

Jednostki podstawowe KG Straży Granicznej

Dokonując analizy struktury Komendy Głównej Straży Granicznej łatwo zauważyć, że **Zarząd Graniczny, Operacyjno-Śledczy i Centralne Laboratorium Kryminalistyczne** są jednostkami podstawowymi w Urzędzie. Poszczególne jednostki organizacyjne Komendy Głównej Straży Granicznej w zależności od specjalizacji kierunkowych podlegają kierunkowym zastępcom Komendanta Głównego. Zarząd Graniczny kieruje działalnością Oddziałów w zakresie przede wszystkim ochrony granicy państwowej, zapewnia porządek publiczny na obszarze przejść granicznych i w strefie nadgranicznej (na granicy zielonej). Zajmuje się osadzaniem i utrzymywaniem znaków granicznych oraz czuwa nad ich nienaruszalnością, aktualizuje i przechowuje graniczną dokumentację geodezyjną i kartograficzną, gromadzi i przechowuje oraz przetwarza informacje z zakresu ochrony granicy państwowej a także udostępnia je określonym organom państwowym. Ponadto odpowiadają w szczególności za:

- organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego;
- wydawanie zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej, w tym wiz;
- gromadzenie i przetwarzanie informacji z zakresu kontroli ruchu granicznego oraz udostępnianie ich określonym organom państwowym;
- zapobieganie transportowaniu przez granicę państwową odpadów i szkodliwych substancji chemicznych oraz materiałów promieniotwórczych a także zanieczyszczanie wód granicznych;
- zapobieganie przemieszczaniu przez granicę narkotyków i substancji psychotropowych;
- wykonanie zadań zleconych przez sądy, prokuraturę i inne instytucje ochrony porządku prawnego oraz za dokonywanie osób poszukiwanych listami gończymi.

Podstawową jednostką Komendy Głównej Straży Granicznej jest także wspomniany **Zarząd Operacyjno-Śledczy**, który zajmuje się zwalczaniem międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, czyli nielegalnej migracji oraz przemytu ludzi i towarów. Jest jednostką nadzorującą pracę wydziałów i komórek operacyjno-śledczych w poszczególnych jednostkach terenowych: oddziałach i placówkach. Dlatego też funkcjonariusze tego zarządu chętnie uczestniczą w różnych krajowych i międzynarodowych inicjatywach służących zapobieganiu i zwalczaniu przede wszystkim terroryzmu, przestępczości zorganizowanej, handlu ludźmi (kobietami i dziećmi) i narkotykami. Na przykład z informacji funkcjonariuszy wymienionego zarządu tylko w 2006 roku

postawiono ośmiu tysiącom osób zarzuty dokonania przestępstwa. W tej liczbie około trzy tysiące stanowili obywatele polscy.

Oprócz Zarządu Granicznego i Operacyjnego-Śledczego w strukturze Komendy Głównej Straży Granicznej ważne miejsce zajmuje **Centralne Laboratorium Kryminalistyczne**, które zostało powołane do życia 15 maja 2000 roku w celu dostosowania technik przeciwdziałania nielegalnemu przekraczaniu granicy państwowej i współczesnych zagrożeń. W laboratorium pracują specjaliści sekcji ekspertyz kryminalistycznych i sekcji gromadzenia i opracowania dokumentów, którzy gromadzą kartoteki i zbiory kryminalistyczne, albumy z materiałem porównawczym i szkoleniowym, kontrolują zgromadzony materiał techniczno-kryminalistyczny oraz wykonują ekspertyzy. W Laboratorium Kryminalistycznym funkcjonuje europejska baza danych o dokumentach wzorcowych i sfałszowanych FADO w ilości czterdziestu opracowań oraz krajowa elektroniczna wersja albumów wzorów i fałszerstw z półtora tysiącem pozycji. Laboratorium posiada swoją stronę internetową w postaci alertów z około 250 informacjami dokumentów podlegających kontroli.

Jak pisze D. Radej⁶ Laboratorium przygotowuje również funkcjonariuszy do pracy na granicy. Między innymi pracownicy Laboratorium uczestniczą w opracowywaniu i szkoleniu specjalistów kontroli granicznej w technikach kryminalistycznych i wykorzystywaniu sprzętu do ujawniania oraz rejestrowania fałszerstw dokumentów. Szkolenia te uwzględniają zalecenia Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej FRONTEX. W cyklicznych zajęciach z zakresu analizy autentyczności i rozpoznawania fałszerstw dokumentów, bierze udział personel Departamentu Konsularnego i Polonii Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Ponadto Centralne Laboratorium Komendy Głównej Straży Granicznej współpracuje z Polską Wytwórnią Papierów Wartościowych Spółka Akcyjna, Zespołem powołanym w Departamencie Rozwoju Rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, wyspecjalizowanym w projektowaniu nowoczesnych zabezpieczeń w nowo emitowanych dokumentach tożsamości, jak również po zawarciu porozumienia z Instytutem Ekspertyz Sądowych imienia Jana Sehna w Krakowie. Współpraca ta owocuje w wspólnymi przedsięwzięciami badawczymi i szkoleniowymi w zakresie kryminalistyki.

Wymienione działania Centralnego Laboratorium spowodowane zostały niezwykle dynamicznym rozwojem elektroniki i techniki informatycznej, elek-

⁶ Jedniodniówka, „16-lecie Straży Granicznej 1991–2007”, Wyd. Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2007, s. 20.

tronicznych nośników informacji – w tym twardych dysków komputerowych oraz kart SIM telefonów komórkowych. W tym zakresie dzięki podejmowanym działaniom funkcjonariuszy Centralnego Laboratorium, między innymi możliwe jest wytworzenie kopii lica stempla kontrolerskiego, przy zastosowaniu ogólnodostępnych środków – gipsu dentystycznego, kleju epoksydowego, silikonu i podobnych, co w rezultacie pozwala na zidentyfikowanie (rozpoznanie) metod stosowanych przez fałszerzy.

Organa terenowe

Terenowymi organami Straży Granicznej są:

- Komendanci Oddziałów Straży Granicznej, których mianuje i odwołuje Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na wniosek Komendanta Głównego Straży Granicznej;
- Komendanci Granicznych Placówek Kontrolnych i Dywizjonów Straży Granicznej, których mianuje i odwołuje Komendant Główny Straży Granicznej na wniosek Komendanta Oddziału, w którego strukturze organizacyjnej jest Strażnica, Graniczna Placówka Kontrolna i Dywizjon.

Komendanci Strażnic i Granicznych Placówek Kontrolnych oraz Dywizjonów podlegają bezpośrednio Komendantom Oddziałów.

Urzędami Komendantów Oddziałów są Komendy Oddziałów. Natomiast Komendantów Strażnic, Granicznych Placówek Kontrolnych i Dywizjonów odpowiednio Strażnice, Graniczne Placówki Kontrolne i Dywizjony.

Strażnica jest podstawową jednostką organizacyjną Straży Granicznej ochraniającą granicę państwową poza przejściami granicznymi, w celu nie dopuszczenia do jej nielegalnego przekroczenia. Służbę Strażnica organizuje w terytorialnym zasięgu strefy działania, opierając się na wynikach rozpoznania w strefie i posiadanych informacjach o działalności osób stanowiących zagrożenie dla nienaruszalności granicy i bezpieczeństwa państwa⁷. Do zasadniczych zadań strażnicy należy:

- ochrona granicy na wyznaczonym odcinku;
- kontrola osób i środków transportu w przejściach granicznych zabezpieczanych przez strażnicę;
- rozpoznanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz zatrzymywanie sprawców w zakresie ochrony granicy państwowej;

⁷ M. Janicki, *Problemy Ochrony Granic*, „Biuletyn Szkolno-Pedagogiczny”, Wyd. Centrum Szkolenia Straży Granicznej, Kętrzyn 1993, Nr 1, s. 41.

- zapewnienie porządku publicznego w strefie nadgranicznej w zakresie właściwości Straży Granicznej;
- ochrona nienaruszalności znaków i urządzeń służących ochronie granicy państwowej.

Obecnie na granicy Rzeczypospolitej Polskiej działają następujące Oddziały Straży Granicznej;

- **Warmińsko-Mazurski** z siedzibą w Kętrzynie. Oddział ten sprawuje zarząd na odcinku granicy polsko-rosyjsko-litewskiej, zajmując się zwalczaniem osób trudniących się przemytem towarów objętych obowiązkiem akcyzowym i nielegalną migracją na granicy z Federacją Rosyjską. W związku z powyższym działania skupiają się w szczególności na zatrzymywaniu na gorącym uczynku organizatorów i przewodników oraz likwidacji kanałów przetrzutu osób do Unii Europejskiej ;
- **Podlaski** z siedzibą w Białymstoku. Podlaski oddział dokonuje ochrony odcinka granicy polsko-litewskiej i części odcinka z Republiką Białorusi. Można powiedzieć, że generalnie wykonuje ustawowe zadania ochrony granicy państwowej;
- **Nadbużański** z siedzibą Komendanta w Chełmie. Funkcjonariusze oddziału dokonują ochrony odcinka stanowiącego część granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na styku z Republiką Białorusi i Ukrainy. Przede wszystkim oprócz realizacji ustawowych zadań, odpraw milionów osób i środków transportu działania skupiają się na zatrzymywaniu spośród nich osób popełniających przestępstwa oraz usiłujące nielegalnie dokonać przekroczenia granicy. Chodzi tu głównie o osoby narodowości azjatyckiej i obywateli z państw byłego Związku Radzieckiego;
- **Bieszczadzki** z siedzibą Komendanta w Przemyślu. Oddział ten ochrania około 240 kilometrowy odcinek granicy z Ukrainą. Funkcjonariusze oddziału w szczególności zajmują się zwalczaniem zagrożeń związanych z przestępczością zorganizowaną, nielegalną migracją azjatów, przemytem pochodzących z kradzieży luksusowych samochodów, artykułów monopolowych (spirytusowych) i wyrobów tytoniowych;
- **Karpacki**, z siedzibą Komendanta w Nowym Sączu. Dokonuje ochrony odcinka polsko-słowackiego, prawie w całości górskiego, wykonując typowe zadania ustawowe w zakresie ochrony polskiej granicy państwowej;
- **Śląski** z siedzibą Komendanta w Raciborzu. Funkcjonariusze tego oddziału ochraniają odcinek na granicy z Republiką Czeską. Głównie zadania zmierzają do ujawniania przestępstw granicznych polegających na rozbi-

janiu grup o charakterze zorganizowanym (wręcz zbrojnym), zajmujących się sutenerstwem, wymuszaniem haraczy, nielegalnym przemyście broni i narkotyków;

- **Sudecki** z siedzibą Komendanta w Kłodzku. Sudecki oddział dokonuje ochrony granicy odcinka również z Republiką Czeską, a więc obszaru w większości lądowego, górzystego, zalesionego ziemi kłodzkiej. Zajmuje się zapobieganiem i prewencją sprowadzającą się do kontroli miejsc i środowisk kryminalnych, by minimalizować zagrożenia płynące z transgranicznego przepływu przestępczości. Dlatego też duże znaczenie przywiązuje się do ścisłej współpracy, polegającej na wspólnych patrolach z funkcjonariuszami Policji i innych służb, jak również z miejscowymi instytucjami;
- **Łużycki** z siedzibą Komendanta w Lubaniu. Usytuowany jest południowo-zachodniej części Polski, na styku z dwoma państwami: Republiką Czeską i Republiką Federalną Niemiec. Z racji swej lokalizacji, jest odcinkiem trudnym do ochrony skupiającym się na zwalczaniu nielegalnej migracji i nielegalnego przemytu towarów. Osiągane sukcesy w tej materii zawdzięcza przede wszystkim szeroko rozwiniętej współpracy ze funkcjonariuszami państw sąsiednich;
- **Lubuski** z siedzibą Komendanta w Krośnie Odrzańskim. Funkcjonariusze tego oddziału zabezpieczają odcinek granicy z Republiką Federalną Niemiec. Główne działania skupiają się na kontroli ruchu osobowego i środków transportu. Dlatego też w trakcie wykonywania czynności służbowych ujawnia się wiele przestępstw i zatrzymuje dużą ilość sprawców;
- **Pomorski** z siedzibą Komendanta w Szczecinie. Pomorski oddział charakteryzuje się tym, że jako jedyny w kraju posiada wszystkie rodzaje przejść granicznych: drogowe, morskie, rzeczne, kolejowe i lotnicze, które rocznie przekracza około dwudziestu pięciu milionów osób, głównie obywatele Niemiec, którzy przyjeżdżają na zakupy i skorzystać ze świadczonych usług. W tej liczbie podróżnych stanowią oni trzy czwarte ogółu. Zatem działania zmierzają do zapewnienia płynności ruchu osobowo-towarowego, zwalczania przestępstw i niedozwolonego obrotu towarami i przemytu narkotyków;
- **Nadwiślański** z siedzibą Komendanta w Warszawie. Jest najmłodszą jednostką Straży Granicznej, ochraniającą pięć stałych przejść lotniczych: Warszawa – Okęcie, Poznań – Ławica, Łodzi, Bydgoszczy i Kielcach. Tym samym funkcjonariusze obsługują dwanaście milionów obywateli, zamieszkałych na zurbanizowanym terenie kraju z szeroko rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną. Dlatego też funkcjonariusze dokonując kontroli zwracając szczególną uwagę na cudzoziemców przejeżdżają-

cych do Polski w celu dokonywania nielegalnego handlu i podjęcia pracy. Dużą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa w ruchu lotniczym odgrywa współpraca z Izbą Celną, Policją, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego i administracją państwową;

- **Morski** z siedzibą Komendanta w Gdańsku, ochrania granicę morską Polski na morzu bałtyckim. Swoje zadania wykonuje przy pomocy dywizjonów morskich, w których znajdują się jednostki pływające kontrolujące ruch statków na morzu oraz usytuowanych na lądzie placówek. Ponadto w składzie Morskiego Oddziału Straży Granicznej funkcjonuje również samodzielny pododdział odwodowy, posiadający pluton specjalny, przeznaczony do działania w trudnych warunkach lub sytuacjach zwiększonego zagrożenia, na przykład pościgu lub przy zatrzymywaniu groźnych i niebezpiecznych przestępców, a także w działaniach antyterrorystycznych. Tak szeroki zakres zadań wynika z tego, że statki są dogodnym środkiem transportu dla artykułów, produktów, przedmiotów i wszystkich rzeczy nielegalnych. Oprócz tego przez granicę północną wiodą szlaki przemytu narkotyków, kradzionych jachtów, samochodów, towarów objętych nielegalną akcyzą oraz nielegalna migracja obywateli z Azji, Afryki, Wspólnoty Niepodległych Państw do Europy Zachodniej⁸. Dlatego też działania funkcjonariuszy Morskiego Oddziału polegają na kontroli ruchu granicznego, zwalczaniu przestępczości, wykrywaniu zanieczyszczeń środowiska wodnego i ustalaniu ich sprawców, zwalczaniu nielegalnego połowu ryb oraz handlu nimi, niedopuszczaniu do wwożenia do kraju odpadów chemicznych i śmieci, jak również udziale w akcjach ratowania życia na morzu.

Każda Komenda Oddziału posiada pododdziały odwodowe przeznaczone do okresowego wzmacniania odcinka granicy oraz działań specjalnych (blokad, pościgów, przywracania porządku publicznego na przejściach granicznych i w strefie nadgranicznej, akcji antyterrorystycznych, itp.).⁹

W strukturze Straży Granicznej znajdują się również: Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie, Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie i Ośrodek Tresury Psów Służbowych w Lubaniu¹⁰.

⁸ Jednodniówka, „16-lecie Straży Granicznej 1991–2007”, Wyd. Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2007, s. 11.

⁹ W. Pokruszyński, K. Straszewski, T. Terlikowski, *System bezpieczeństwa publicznego*, Wyd. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 1996, s. 198.

¹⁰ Jednodniówka, „16-lecie Straży Granicznej 1991–2007”, Wyd. Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2007, s. 22.

Centralny Ośrodek Szkolenia z siedzibą w Koszalinie zajmuje się kształceniem specjalistów służby kandydackiej i oficerów Straży Granicznej. Swoim działaniem rozwija i utrzymuje wszechstronne, systematyczne kontakty ze szkołami podobnych służb Niemiec i Czech. Przede wszystkim z Akademią Policji Federalnej w Lubece i Szkołą Policji Czeskiej w Holesowie. Ponadto istotne miejsce zajmuje współpraca z ośrodkami szkolnymi w Polsce: Akademią Morską w Szczecinie, Politechniką Koszalińską i Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie jest ośrodkiem dobrze rozwiniętym i przystosowanym do realizacji współczesnych wyzwań stojących przed wymienioną formacją. W szczególności skupia się na profesjonalnym przygotowaniu funkcjonariuszy do ochrony granicy Rzeczypospolitej Polskiej. W Centrum Szkolenia proces dydaktyczny nawiązuje i uwzględnia standardy Unii Europejskiej. Skierowany jest na zwalczanie przestępczości dotyczącej ruchu granicznego, nielegalną migrację, terror, fałszerstwa dokumentów, nielegalny przemyt narkotyków i towarów, szkodliwych substancji, odpadów i materiałów radioaktywnych. Za swoją działalność Centrum Szkolenia otrzymało Certyfikat Zarządzania Systemem Jakości ISO 9001: 2001 w zakresie edukacji i świadczenia usług szkoleniowych.

Ośrodek Tresury Psów Służbowych nosi imię Ziemi Łużyckiej i mieści się w Lubaniu. Zajmuje się szkoleniem przewodników psów służbowych i psów w następujących specjalnościach: patrolowo obronnych, wyszukiwania narkotyków, materiałów wybuchowych i broni, ukrywających się osób i tropiących. W ramach współpracy międzynarodowej Ośrodek utrzymuje także kontakty z podobnymi instytucjami innych krajów oraz z polskimi w zakresie weterynarii z Akademią Rolniczą we Wrocławiu. Ośrodek ten jest placówką profesjonalną i nowoczesnie kierowaną, posiadającą również Certyfikat Jakości ISO 9001: 2001.

Zasięg działania terenowych organów Straży Granicznej oraz organizację Komend, Granicznych Placówek Kontrolnych i Dywizjonów określa Komendant Główny Straży Granicznej.

Według M. Pietraszczyka¹¹, w Komendzie Głównej w Straży Granicznej pełni służbę około **16 500** tysięcy funkcjonariuszy, których wspiera **3 000** pracowników cywilnych. Wśród funkcjonariuszy co piąty jest oficerem, jedna

¹¹ Jednodniówka, „16-lecie Straży Granicznej 1991–2007”, Wyd. Komenda Główna Straży Granicznej, Warszawa 2007, s. 5.

trzecia to podoficerowie, a pozostałą część stanowi korpus chorążych. Wielu z nich posiada stopień naukowy doktora. Większość z nich, bo aż 85% pełni służbę na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

W Straży Granicznej istotną rolę odgrywa przygotowanie do służby i szkolenie. Na przykład w 2006 roku biuro kadr i szkolenia Komendy Głównej przeprowadziło około 200 szkoleń i kursów, które miały na celu doskonalenie zawodowe zarówno funkcjonariuszy wszystkich szczebli, jak i pozostałych pracowników. Należy podkreślić, że wiele z nich przeprowadzono we współpracy ze służbami granicznymi innych państw.

Funkcjonariusze Straży Granicznej pełnią służbę w ponad 130 placówkach 12 oddziałach, 3 ośrodkach szkolenia oraz Komendzie Głównej. Obsługują około 290 przejść granicznych, przy czym aż 85 znajduje się na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej (chodzi tu o granicę **wschodnią** – chronioną przy pomocy środków transportowych: samochodów patrolowo-szosowych, samochodów terenowych, mikrobusów, motocykli, czterokołowców, skuterów śnieżnych i innych służących do obserwacji, do prześwietlania bagaży, z radarami, ciężarowo-osobowych, **lotniczą** – dysponującą samolotami przystosowanymi do lotów nad morzem i śmigłowcami, które to wyposażone są w sprzęt do obserwacji oraz rejestracji obrazów w podczerwieni, w dzień i nocą, oraz **morską** – chronioną przez Morski Oddział wykorzystujący jednostki pływające, specjalistyczne pontony umożliwiające między innymi desantowanie na statki plutonów specjalnych, jachty pełnomorskie i poduszkowce), a pozostała ich część leży na granicach z państwami w ramach Unii Europejskiej.

*

Struktura organizacyjna Straży Granicznej jest ściśle dostosowana do potrzeb realizacji wyznaczonych funkcji. Obejmuje ona trzy szczeble hierarchii: Komendanta Głównego jako organ centralny administracji rządowej, Komendantów Granicznych Placówek Kontrolnych, Dywizjonów i Oddziałów, jako organy terenowe. Każdy z nich wykonuje swoje zadania przy pomocy podległych urzędów – komend i jednostek. Omówiona struktura organizacyjna Straży Granicznej potwierdza jej administracyjno-policyjny charakter. Analogiczny charakter posiadają policje graniczne (służby migracyjne) państw zachodnich. W tym samym kierunku przekształciły się formacje graniczne byłych państw Europy Wschodniej, np. Węgier, Czech, Słowacji, itd.